

Nr 422

Av fru Sjövall och fru Kristensson, om åtgärder för att höja yrkesintensiteten hos gifta kvinnor.

Under 1960-talet måste man räkna med, att den allmänna ekonomiska utvecklingen och balansen på arbetsmarknaden även i fortsättningen kommer att i avgörande grad bli beroende av de gifta kvinnornas yrkesverksamhet. När 1959 års långtidsutredning gjorde sina beräkningar, baserades dessa i fråga om utbudet på arbetskraft på att såväl de gifta kvinnorna under 1960-talet fortsätter att öka sin yrkesverksamhet i samma takt som under 1950-talet som att immigrationen får samma omfattning som i genomsnitt under samma decennium. I kortare perspektiv bekräftas beroendet av de gifta kvinnornas yrkesverksamhet i årets finansplan beträffande utsikterna för 1964. Underlaget för beräkningarna i fråga om utbudet av arbetskraft utgöres här av arbetsmarknadsstyrelsens arbetskraftsundersökningar, som dock ger så osäkra resultat, att preciserade mått på de gifta kvinnornas yrkesverksamhet icke kan fås. Finansplanens beräkningar av arbetskraftsutbudet baseras emellertid bl. a. på antagandet av en fortsatt ökning av yrkesintensiteten hos gifta kvinnor. Inom vissa områden på arbetsmarknaden, som av hävd betraktas som kvinnliga, föreligger en akut brist på arbetskraft. Vårdyrkena är exempel på sådana bristområden. Påtagliga bristsituationer föreligger också inom andra områden, där kvalificerad arbetskraft sysselsätts. Som exempel härpå kan nämnas situationen bland läkare och lärare — yrken med starkt inslag av kvinnor.

Åtgärder föreslås och vidtages på en mängd områden som påverkar benägenheten och möjligheterna för de gifta kvinnorna att ta förvärvsarbete. Exempel på sådana åtgärder är lokaliseringspolitik, ökade möjligheter till utbildning, omskolning och fortbildning, utbyggnad av barndaghem samt skattemässiga åtgärder. Endast inom ett fåtal områden pågår verksamhet, som direkt syftar till en ökad benägenhet för gifta kvinnor att ta förvärvsarbete. Av pågående statliga utredningar har familjeberedningen — med uppgift att kartlägga och analysera olika problem i anknytning till samhällets service för barnfamiljerna — en sådan inriktning. Andra statliga utredningar är mer indirekt berörda av problematiken. Sådana utredningar är arbetsmarknadsutredningen och allmänna skatteberedningen. Tillgången på kvinnlig arbetskraft och denna arbetskrafts utbildning måste bli avgörande för många reformers praktiska utformning. Inom arbetsmarknadsstyrelsen förekommer också utredningsarbete inom detta område. Även

inom enskilda institutioner och organisationer förekommer utredningsarbete, som berör hithörande problem.

Utredningar och åtgärder, som direkt eller indirekt syftar till att öka gifta kvinnors förvärvsarbete, är, som framgår, synnerligen splittrade. Icke ens en enhetlig redovisning av graden av gifta kvinnors förvärvsarbete föreligger. Den källa, som i allmänhet brukar åberopas för att belysa denna, är arbetsmarknadsstyrelsens arbetskraftsundersökningar. Dessa undersökningar, utförda som stickprovsundersökningar, är emellertid, som ovan nämnts, behäftade med sådana stora osäkerhetsmarginaler, att de icke direkt kan tas som måttstock på faktisk yrkesverksamhet. Ur arbetskraftsundersökningarna eller de andra källor, som kan ge ett mått på graden av förvärvsarbete bland gifta kvinnor, folkräkningarna och inkomststatistiken, kan man inte heller utläsa några säkra värden beträffande yrkesverksamheten bland kvinnor inom vissa yrkesgrupper, där ju speciellt bristområdena är intressanta. Vidare bygger nämnda källor på sinsemellan olika definitioner av begreppet förvärvsarbete, varför exakta mätningar och jämförelser försvåras. Arbetsmarknadsstyrelsens verksamhet har bl. a. resulterat i prognoser för viss yrkes- och högre utbildad arbetskraft. Utredningar har gjorts beträffande behovet av t. ex. telereparatörer, sjuksköterskor och barnmorskor, ingenjörer, personal vid sjukhusen, laboratorierna och de medicinskt vetenskapliga institutionerna. Offentliga utredningar har gjort prognoser beträffande behovet av viss akademiskt utbildad arbetskraft såsom läkare, socionomer och sjukgymnaster. Universitetsutredningens beräkningar liksom prognos- och planeringsgruppens inom eklestistikdepartementet statistiska sammanställningar för undersökning av tendenserna på akademikernas arbetsmarknad fram till mitten av 1970-talet kan här också nämnas. I samtliga utredningar, där problemet över huvud taget berörs, noteras en högre kvinnlig avgång ur yrket än manlig, men på grund av dåligt statistiskt material går den ej att säkert mäta. Trots att det statistiska underlaget varit osäkert har man ändå måst göra prognoser. Även i andra prognoser, t. ex. för lärare, görs a priori antaganden om en lägre grad av yrkesverksamhet bland kvinnorna, vilket speciellt i fråga om de filosofiska fakulteterna tidigt tar sig uttryck genom en även lägre examinationsfrekvens än hos männen. Detta förhållande är även gällande vid annan akademisk utbildning, och statistiskt material i fråga om den kvinnliga examinationsfrekvensen visavi den manliga för de senaste åren är begränsad till utbildningen vid fackhögskolorna. Det är känt, att den kvinnliga andelen av ungdomar som skaffar sig yrkes- och högre utbildning kommer att öka. Såväl ur den enskilde individens som ur samhällets synpunkt är en sådan utveckling givetvis önskvärd, men det är knappast förenligt med rationellt tänkande, att samhället skall utbilda en stor del kvinnor, men samtidigt utgå ifrån att en icke obetydlig del av dessa aldrig kommer att inträda i någon yrkesverksamhet, eller att de i

yrket har så låg yrkesverksamhet — främst genom familjebildning — att en stor ökning av den kvinnliga andelen inom ett yrke kan komma att i realiteten innebära en reduktion av den totala ökningen av arbetskraften inom yrket (jämför Läkarpåbudsutredningens betänkande »Om läkarbehov och läkartillgång», SOU 1961: 8). De investeringar, som samhället gör i högre utbildning kan därför för kvinnornas del bli mindre räntabla.

En helhetsbild av de faktorer, som påverkar gifta kvinnors yrkesverksamhetsgrad saknas. Det är som ovan påtalats viktigt, att samhället tillvaratar de resurser som icke minst skapas genom den utbildade arbetskraften. Det har också tidigare nämnts, att vissa utredningar pågår inom speciella områden och fortsatta undersökningar är påkallade. Ej berörda, viktiga problem är meritvärdering vid deltidstjänst, tillgången på högre rekryteringstjänster för kvinnor och möjlighet till en större flexibilitet i den offentliga tjänsteorganisationen. Vidare är kunskaper om effekten av planerade och vidtagna åtgärder bristfällig. Det måste ses som en dålig planering att på detta för vårt samhälle så viktiga område dessa problem icke har klarlagts.

Att i fortsättningen splittra upp problemen beträffande de gifta kvinnornas yrkesintensitet och förvärsarbete mellan olika departement, ämbetsverk, institutioner och organisationer kan icke anses rationellt. Problemet gäller självfallet alla gifta kvinnor, men inom de för samhället allvarliga, akuta bristområdena är samlade åtgärder särskilt påkallade. De yrkesgrupper, som därför i första hand bör uppmärksammas är den akademiskt utbildade arbetskraften och de yrken, som kräver legitimation. Dessa yrkesgrupper erbjuder genom sin relativa enhetlighet möjligheter att studera och följa.

Åtgärder för att höja yrkesintensiteten för gifta kvinnor inom ovan berörda yrkesområden måste vara av väsentligt värde för samhället.

En första uppgift borde vara en sammanställning av de uppgifter, som finns dels om avgång under studietiden, dels om yrkesintensiteten efter avlagd examen eller erhållen legitimation i äldre statliga utredningar, hos pågående utredningar samt hos ämbetsverk och fackliga organisationer samt en evalvering av om dessa data är till fyllest och av jämförbar kvalitet för att kunna ge en exakt bild av läget inom dessa yrkesgrupper.

Nästa uppgift borde vara en kartläggning av vidtagna åtgärder samt framläggande av förslag inom skatte- och familjepolitiken m. m. som är nödvändiga för att öka kvinnornas yrkesintensitet.

En väsentlig svårighet för att uppnå effektiva resultat synes hittills ha varit att handläggningen av problem om de gifta kvinnornas yrkesarbete är splittrad på så många olika organ att en samlad överblick ej kunnat erhållas samt att vidtagna åtgärder därför ej fått avsedd effekt. På grund härav anser vi det önskvärt och nödvändigt att det uppdrages åt en enmansutredning att insamla material samt att utarbeta förslag om åtgärder.

Under hänvisning till ovanstående hemställer vi,
att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla
om att en utredning tillsättes med uppgift

- 1) att insamla och analysera material som belyser yrkesintensiteten hos ovan berörda grupper av gifta kvinnor, och
- 2) föreslå de skatte- och familjepolitiska m. fl. åtgärder vartill undersökningen kan föranleda.

Stockholm den 24 januari 1964

Elisabet Sjövall

Astrid Kristensson